

seguit, amb una espècie de recaiguda cap al sentit etimològic de 'essències pairals d'un noble solar', quan el seu hereu declama amb viril reacció «si ve un nou flagell, els de dalt combatran amb nosaltres, i l'agre de Montsant prevaldrà», Coromines (*Silèni*, cap. 13, pp. 166, 167); per tant no és estrany que fins arribi al gust o to que inspira una obra literària, com quan Amadeu Vives explica que han passat cinc mesos sense poder escriure a Coromines, després de llegir l'obra, i per això «aquí van les notes que tenia preses --- i van en forma esquemàtica, perquè havent perdut ara una mica l'agre del llibre, podria, si les volgués coordinar massa, deformar-les poc o molt sense adonar-me'n» (carta a Coromines, 24-v-26, publ. en els *Diaris i Rec.* d'aquest). Segurament, però, no hi ha apariament més freqüent que *agre de casa*, al qual condueixen per tots costats els aspectes tots d'aqueix sentit: «l'idili es condormí en aquelles afraus platerioses --- encantat d'aquell *agre* de casa que allò tenia, d'aquell aire de pàtria que allí es respirava», MVayreda (*Sang Nova* VI, i, 467); «i llavors agafà camí enllà, i en Pere tornà ençà, que l'agre de casa l'havia amarrat tot d'una», en el narrador cerdà Cayrol (P. J. Cerdà, *Cont.*, p. 71).

DERIV.: **Agreferir* i **agregar* (AlcM), absurds disbarats, purament momentanis, que no han existit mai com a mots (per *agredir*, *aregar*). **Agrenyajar* tampoc no ha existit mai: diplografia d'un ms. del Pseudo-Boades en lloc d'*agreuyar* = *agreujar*, com escriu el mateix text a la p. 223 (DBal.). *Agrari* [1839, Lab.; censos agraris més aviat sembla ser adj. modificador d'un subst., en la sinodal barcelonina de 1673 DAg., que no un substantiu, com entén AlcM].

N'és duplicat popular l'adj. mall. i eiv. *ager* 'bo per a determinat conreu' (BDLC x, 1918, 34) (AlcM); des de molt antic quedà substantivat com a nom d'un dret o tribut que es pagava pel conreu: «decimas et primicias et thascas et agrers» en un pergami original de 1064 (*Cart. de St. Cugat* II, 305); la forma catalana fou sempre aquesta, encara que en baix llatí s'usà localment *agrarium*, i més tard (en el francès local a l'alt Llenguadoc) *agrier*, títols que porten avui aquestes docs.: «venditores <sumus> --- de quo agrario --- affrontationes ---», a. 1146 (en el cartoral d'Espirà de l'Agllí, gran Cartulari Alart, LXII, f° 113); «lo taschal de Gavà és del senyor Rey --- e a-y agrers, en los quals pren N'Arnau ---, es custuma que donen el dit taschal per l'ager», 1282, Hinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, 356.

Hi havia consciència de la derivació d'*agre* 'camp' (ll. AGER), mot primitiu que llavors s'usava encara de vegades fins en català, car Jaume I de Mallorca, l'any 1287, deia, ara que es reservava «la decima de l'agre», ara «la decima e l'ager» (sobre les terres ja artigades, prohibint conrear la resta), i fixava els drets de *quart et d'ager* (a raó d'1/5 i d'1/15 de la collita), pagadors al batlle pels habitants de Tuïr (Desplanque, *Inv. Arch. de Thuir*, pp. xiii, 3 i 12); «vendra la terssa part dels agrers de blat e de vi, de la pastura --- Belurtz --- de Orbanya», a. 1308 (RLR

VIII, 49); «si algun --- reduu alsquns agrers ho altres terre meritx a certz cens», a. 1318 (RLR xxxii, 160); i encara es parla del *deume e agrer* en un doc. de 1411 (Alart, *InvLCat.*, s. v. *cossuma*). En bearnès trobem un ús ben semblant: els homes d'Ossau no voldrien que es conrei res en el Pont-Long (llur immensa devessa) «per negun *ager* que hom los ne dessa» (a. 1325 B, 199, bis), i a cada pas surt *prèner agrer* 'cobrar un dret de conreu', a tot el Cartulari d'Ossau: «homí laborador no-y crobiran ['protegeran'] ni *agree* non preneran» (a. 1319, A, 66.20), anàlogament en quatre docs. de 1445 i 1463 (ib., 243.8, 243.10, 244.152, 153).

Agrós, 'el qui sent un agre'.

Agrest, 'inculte, silvestre, camperol', del ll. *agrestis* id., possiblement amb caràcter popular en l'època antiga, vista la gran freqüència i to planer dels testimonis medievals: «fort salvatge e *agrest*», Desclot, *Cròn.* (NCl. iv, 73.12), «ans que vajes en los lochs *agrests* fer penitència», Llull (*Blanquerna*, NCl. I, 59.19); 'desert, deshabitad': «los mercaders se deven posar --- així és entendre que sia en loch *agrest* --- ab los mariners de carregar e de descarregar», «si lo senyor del leny és en loch *agrest*, e ells no troben bastiaix o hòmens qui-u façen --- són tenguts de carregar ---», *Consolat de Mar*, caps. 28, 29 (p. 78); i encara el 1466, en el *Receptari* valencià de Micer Joan (veg. cita en *PORRINA*, *BABL* VII, 407) i en dos docs. rossellonesos de 1587 (RLR LXII, 410, 412). La sospita del pas al fons lèxic hereditari, es reforça pel fet que el femení era *agresta*: en Bernat Metge rima amb *requesta* (*Fortuna e Prud.*, 62), en Turmeda amb *foresta*, *tempesta* i *festa*. D'altra banda *lletuga agresta* s'enllaça clarament amb la variant *agresta* del mot *agràs* (de vegades *agresta* per compromís entre les dues formes): «donar almoyna a persona avariciosa amargura li és --- ab *lletuga agresta*, amargua, a amargor», St. Vicent (*Quaresma*, 172.32).

CPT.: *Agrícola* [Llull], pres del ll. *agricòla* 'pagès', format amb *còlere* 'conrear'; *agricòlia*, derivat només lullià (que un lullista ha provat de restaurar modernament, potser sense gaire necessitat); *agricultor* [1803], pres del ll. *agricultor*, -oris, 'cultivador del camp'; *agricultura* [1575, OPou, *ThPu*: «de les ahines e arts de -», p. 82]; en cast. des de c. 1440 [DECH, però rar fins al S. xvi, en què ja veiem *agricultura* el 1535 en Fz. de Oviedo, III, 192; escr. del S. xvii, AlcM]. *Agrimensor* [1839, Lab.], cpt. amb ll. *ensor* 'mesurador' (nom d'agent del ll. *metiri* 'amidar'), en cast. des de 1740, però el mot castís en català ha estat sempre i és encara *acanador*, *acanada*, *acananar*; *agrimensura* [1868, SLitCosta], format més tard sobre *agrimensor*. *Agrologia* [1868, SLitCosta]. *Agromania* [1868, SLitCosta]. *Agrometre*. *Agromia* [1839, Lab.], format amb el gr. *νέμω* 'jo administrador, divideixo'; *agrònom*, -mo [1868, SLitCosta]; *agronòmic* [id.]. *Agropecuari*. *Agrostologia* [1868, SLitCosta], cpt. de *λόγος* 'tractat' amb el gr. *ἀγρώστου* 'camperol' i *ἀγρωστίζ* 'agram', aplicats de vegades al conjunt de les herbes silvestres. *Agrotècnia*. *Agrio*-forma prefixada del gr. *ἄγριος* 'campestre, sal-